

Томислав Поповић*

СТРУКТУРНЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ПРОМЕНЕ У СВЕТСКОЈ ПРИВРЕДИ И ЈУГОСЛАВИЈА

1. Упркос децидираним и систематским упозорењима теоретско-аналитичког језгра Конзорцијума економских института** о природи, значају и механизмима структурних промена и прилагођавања у светској привреди, још током друге половине претходне деценије, ширем кругу економиста и носилаца одлучивања о питањима економске и развојне политике, нису сасвим познате све компоненте битно измењеног међународног амбијента за развој. То има значајне негативне, сасвим практичне, импликације у спровођењу свих актуелних стабилизационих и развојних програма у Југославији, њеним опцијама односа са Европом, концепта уређења односа у Федерацији, све до својинског реструктурирања.

За потребе овог рада, указаћемо на неке важније структурне и институционалне промене, у чијој су позадини три међусобно повезане основне групе чинилаца: промене у структури и глобалним билансима природних ресурса и становништва, промене индуковане трећом технолошком револуцијом и промене режима међународног пословања.

2. Које су основне упоредне специфичности садашњег и класичног (до пре 10—15 година) система промена и прилагођавања у светској привреди?

2.1. Раније су најснажније промене вршене у склопу циклличног хода националних привреда, тако да су у фази застоја (успореног или негативног раста економске активности) пропадале неконкурентске фирме и оне које су задовољавале пери-

* Проф. др Томислав Поповић,
Институт економских наука, Београд

** Већи број публикованих радова Конзорцијума у периоду 1979—1989. године.

ферну тражњу, стапајући се кроз различите видове фузија у снажније пословне системе.

Насупрот томе током 80-тих година, структурне промене нису више циклички детерминисане, а њихов динамизам је везан за снажну економску активност, односно оне су темељни услов конјунктурне динамике.

2.2. Раније су промене вршене преовлађујуће под утицајем чинилаца формираних унутар националних привреда, у различитим верзијама увозно-супститутивних или извозно-промотивних политика развоја.

Сада се промене врше неизбежно као део глобалних структурних процеса и свеобухватне интернационализације услова репродукције националних привреда, искључиво у концептуалним оквирима „отворене привреде“.

2.3. С тим у вези, за разлику од историјских искустава по којима је спољна трговина обухватала својеврстан остатак (вишак) на домаћем тржишту нереализоване производње, поратна искуства су фаворизовала спољну трговину као кључни агенс структурног сазревања и ширења економског простора.

Међутим, искуства 80-тих година у једном другом смислу дефинишу природу односа између спољне трговине, међународне економије и развоја. Наиме, матрица магистралних токова и структурних веза у међународној економији (развојних процеса у свету) предодређена је токовима и билансима трансфера технологије (и пратећих функција капитала). Међународна размена роба има претежно инструменталну и изведену функцију.

Одступање од тога неизбежно води одливу вредности и поремећајима спољних економских биланса или, пак, уколико се та истина прикрива или одлаже (субвенцијама извоза, обарањем курса...), континуелном осиромашењу и назадовању.

2.4. Раније су промене вршене у виду различитих варијанти индустријализације, праћене интензивном деаграризацијом и ширењем класичног услужног сектора, као развијенијег облика индустријске цивилизације, односно ширења индустријског начина производње изван материјалне производње.

Сада се најважније структурне промене врше као својеврстан облик деиндустријализације, односно софистикације и информатизације производа, производних фактора и поступака, при чему се најдинамичније жариште структурних промена пресељава из индустрије у област информација, услуга, истраживања и развоја и производа са изразито малом материјалном супстанцом (чипови, оптичка влакна, биотехнологије...). То прате одговарајуће промене, у структури запослених, у системима вредности, у тражњи, у социјалном саставу, еко систему.

2.5. Раније је главни смер промена следио критерије тзв. економије великог обима, односно великих и високо хијерархизованих пословних система. То је било подстицано непрекидном

конјунктуром светске привреде у периоду 1950/75. године, готово експлозивним ширењем међународне тражње и применом образаца развоја потрошачког друштва. Тада није било наговештаја озбиљнијих еколошких ограничења.

Насупрот томе, од 80-тих година убрзано се напуштају критерији економије великог обима у низу производних сектора, а структурне промене су условљене флексибилношћу организације, прилагодљивошћу и диференцијацијом програма, мобилношћу фактора производње. Оне су везане за актере тржишта који су носиоци пословних ризика и иницијатива, за ефикасан менаџмент, за иновативне активности. Нове технологије омогућавају али и претпостављају широку дисперзију и децентрализацију производних и радних процеса. Као резултат, битно се мења улога и значај малих фирми, тако да мале фирме, које поштују опште важеће технолошке и пословне стандарде, јесу функционално схваћен део великих система без обзира на величину, правни статус или територијалну припадност. Обрнуто, фирме са огромном концентрацијом рада, машина и капитала могу имати наглашено локални карактер, односно у пословном смислу обележја мале фирме.

2.6. Доскора су структурне промене вршене под окриљем снажне државне интервенције, која је мерама и инструментима економске и развојне политике утицала на носиоце, динамику и правце структурних промена, често у виду директног ангажовања путем инвестиција, власништва или војних програма.

Сада су функције државе у привреди премештене из области директног ангажовања и непосредног интервенционизма, ка промотивним активностима, ка стварању неопходне инфраструктуре, ка обезбеђењу стабилне и здраве пословне климе, ка врло селективном стратешком обликовању развојних програма.

То је последица, с једне стране, процеса транснационализације, односно преминације у односу на државу ефикаснијих функционалних облика интеграције над територијалним, под окриљем транснационалних компанија, а с друге, хармонизације режима међународног пословања и конкуренције (GATT, MMF). У том склопу, у међународном промету намећу се обавезујући стандарди — еколошки, технолошки, технички, санитарни, здравствени, административни итд., који прецизирају најнижи праг структурних садржаја једне привреде, без обзира на ниво и политику развоја.

У крајњем, то битно сужава и маргинализује класични економски суверенитет држава.

2.7. Промене у структури производње раније су вршене под утицајем преференција потрошача и промена у структури тражње, са изузетним значајем ценовне (касније све више и доходне) еластичности тражње и ценовне конкурентности производа. Отуда и велики утицај теорија управљања тражњом, контроле и усмеравања монетарних агрегата.

Током 80-тих година долази до радикалних промена: нови производи, нове технологије и нови материјали свакодневно структурирају тражњу. Маргинализује се значај ценовне конкурентности у корист диференцијације производа и њихових квалитативних перформанси. Судбоносне одлуке од значаја за исход конкурентске битке лоцирају се у лабораторије, развојно-истраживачке центре и научне институте, у склопу ширег стратешког промишљања развоја (укључив менаџмент, маркетинг) фирми. На макро-нивоу, тежиште стратегијских решења помера се ка новим одредницама потенцијала развоја у области образовања науке, управљања, информатике телекомуникација.

2.8. Раније су промене вршене под кишобраном разуђеног и „скупог“ система социјалне заштите и релативне социјалне сигурности, у концептуалним оквирима „државе благостања“, што је битно умањивало мотивисаност, оспособљеност и склоност фирми за промене и прилагођавања. То је, између осталог, био главни разлог ригидности и имобилности на тржишту рада, на прелазу између 70-тих и 80-тих година, посебно у западној Европи.

Сада се социјална заштита и социјална сигурност димензионира до нивоа који не угрожава ефикасност и конкурентност привреде, а промене у структури запослености и покретљивост на тржишту рада су најзначајније карике структурних трансформација. Заправо, омасовљени креативни појединац, постаје стуб свих важнијих технолошки индукованих структурних промена. На том подручју долази до снажног прожимања између облика политичке организованости, друштвене психологије, информатике, културе, стратешких опција.

3. Актуелне и очекиване структурне промене у светској привреди, пре свега, одраз су измењених биланса на глобалном плану, између расположивих ресурса и нивоа потрошње.

3.1. Најпре треба указати на релативну опраниченост природних ресурса, у смислу све већих трошкова експлоатације због повећаног удела јаловине у руди, повећане удаљености од центра прераде и потрошње (камени угаљ, гвоздена руда, нафта...), веће дубине рудних налазишта.

Током 90-тих година треба рачунати на снажан утицај еколошких параметара у структурирању понуде и алокацији производње, у правцу већих трошкова заштите, строжијих критерија промета, реалокације загађујућих производњи и технологија у сиромашније регије.

Такође, треба рачунати на реални раст цена нафте (према новијим прорачунима 3,5⁰/о годишње), а поводом кризе у заливу до нивоа који би могао за око 50⁰/о бити изнад нивоа у првој половини 1990. године, сходно сценарију неконфликтног разрешења, посебно након напуштања нуклеарних програма за енергију и исцрпљивања неких амбиција у погледу масовнијег активира-

ња алтернативних извора енергије. То ће неизбежно погодити све енергоинтензивне производње и технологије.

3.2. Раст становништва, са одговарајућим променама у структури, нивоу дохотка, миграционим токовима и сл., сам по себи утиче на незауставиви раст тражње производа масовне потрошње, при чему изузетни утицај има информатички и вредносни инжињеринг путем масмедија и разуђене мреже комуницирања и промета људи. Промене у структури тражње везују се и за расположиви доходак, релативну ефикасност привређивања или пак за традиционалне животне стереотипе и наслеђа.

Током 90-тих година, с тим у вези, треба очекивати хомогенизацију структуре тражње и употребних стандарда производа, што ће бити поспешено интересима капитала за ширењем економског простора, а истовремено, треба очекивати велике неравнотеже у спољним билансима мање ефикасних економија, процесе одлива вредности и осиромашења, у мери у којој се не прате критерији ефикасности и рационалности развијенијих учесника светске привреде. То ће имати и своју високу социјалну цену.

4. Најзначајније структурне промене су резултанта међусобно условљених утицаја неколико скупина чинилаца у шире схваћеном тзв. међународном економском окружењу, при чему највећи значај имају утицаји битно измењеног распореда економске моћи у свету у корист транснационалних компанија утицаји везани за тзв. трећу технолошку револуцију и утицаји међународних институција и режима пословања.

4.1. Након неколико деценија непрекидне експанзије транснационалне компаније су током задњих 10—15 година постале доминантна снага светске привреде. Преко 50% најснажнијих економских ентитета у свету су ТНК, а мање од 50% су државе. С обзиром на веома наглашену доминацију у области промета, финансија, технологија, комуникација, информатике (до око 80%). ТНК су изградиле и наметнуле свету као доминирајуће механизме и принципе тзв. функционалне интеграције (предузеће — предузеће) на рачун територијално-административног система интеграције (држава — држава), битно сужавајући простор за државну регулативу, државно привређивање и арбитражање државе у структурирању националних привреда.

Тежиште подорности и доминације ТНК у светској привреди концентрисано је у њиховој финансијско-технолошкој потенцији, односно њиховом пресудном значају у структурирању међународне тражње и светске производње.

Не улазећи овом приликом у неке важне детаље, капитал је двојако коришћен у формирању мреже међународне (у ствари транснационалне) поделе рада. Прво. Према земљама у развоју пласмани капитала, вршени најчешће путем кредитних трансакција, водили су стварању и структурирању производње и тражње

тих земаља, преовлађујуће у области базичних производњи (сировине), традиционалних прерађивачких производњи и производњи масовне тражње, у којима је долазила до изражаја конкурентност по основи јефтине радне снаге. Друго, у међусобним економским односима између развијених земаља, токови капитала имали су у основи двојаку функцију. С једне стране, директни пласмани капитала у иностранству (раније у смеру од САД ка Западној Европи и Јапану, а сада усмеру из земаља вишкова капитала — Јапана и СР Немачке — ка САД), успоставили су мрежу међузависности, или путем својинског реструктурирања (куповине некретнина. . .), или путем производно-технолошког реструктурирања, путем веома разуђене и хијерархизоване мреже иностраних филијала око матичних фирми. С друге стране, а што сада постаје најзначајније, расположиви капитал се концентрише око великих производно технолошких програма (до сада најчешће војних) подижући изузетно високо (финансијски) праг уласка у најзначајније области развоја тзв. генеричких технологија. На тај начин из игре су избачене многе средње и крупније фирме, као и земље са скромнијим ресурсима акумулације. Није стога чудно што у производи чипова САД и Јапан учествују оријентационо са по 45⁰/₀, а све остале земље са свега 10⁰/₀. Такође, није чудно, што се многе земље сада ужурбано ослобађају илузија да могу самостално развијати и промовисати фундаменталне и масовне технолошке иновације у најзначајнијих пет подручја тзв. треће технолошке револуције, у биотехнологији, авио-космичкој индустрији, електроници, телекомуникацијама, новим материјалима и производњи за реструктурирање у енергетском комплексу. †

У таквим околностима укључивање земаља у међународну (трансанционалну) поделу рада не врши се у правцу секторске специјализације (у извесном смислу ни као франске), него у виду тзв. продуктне специјализације у оквиру све разуђеније диференцијације производа. Узимајући у обзир улогу и значај нових технологија, ова диференцијација се врши све више по вертикали, у смислу да се ТНК (и развијене земље) смештају у више научно и технолошки интензивне нивое производних процеса одређених, нарочито сложених, производа (аутомобили, бродови, фабричка постројења. . .). Свакако, ова правила мање важе у ресурсно-интензивним гранама, које су по дефиницији утемељене на расположивим природним ресурсима (нпр. енергетика).

Између осталог, то даје предузећу улогу основног агенса процеса реструктурирања сходно критеријима међународног окружења, са далекосежним импликацијама на њихова функционална и организациона обележја, а шире на улогу државе и тржишта. Ту лежи једно од основних објашњења за актуелне процесе реструктурирања власништва, колапса источно-европских

привреда и отписа великих делова гломазне производне структуре.

4.2. Код већине аналитичара и стратега економског развоја учвршћена је спознаја да су нове технологије кључни чинилац и повод структурних промена, тзв. технолошки индикованих структурних промена. Нове технологије предодређују структуру и динамику тражње, структуру и релативне нивое трошкова, нивое економске и друштвене ефикасности и конкурентности. Све производње, укључујући традиционалне производње (занатство, аграр...), улазе у матрицу нових технологија. У суштини, светска привреда је у својеврсном прелазном раздобљу, преласка са структурних основа заснованих на индустријском начину производње, на битно нове структурне основе засноване на достигнућима треће технолошке револуције, тзв. информатичке револуције.

Промене и прилагођавање променама постаје главна одредница способности привреде и економских субјеката. Са тог становишта у овом моменту успостављана је својеврсна хијерархија земаља са становишта положаја и функција у систему технолошки индикованих промена: земље управљања променама (САД све више и Јапан), земље активног учешћа у процесима промена (углавном земље чланице ЕЕЗ и ЕФТА), земље активног прилагођавања променама (тзв. азијски тигрови), земље пасивног и закаснелог прилагођавања променама (успешније земље источне Европе и Југославије) и земље које носе терете и ризике промена, односно земље објекти промена (углавном афричке земље). Свакако, могуће су значајне разлике у позицијама економских субјеката у оквиру ове основне градације земаља с обзиром на њихову способност за развој и примену нових технологија.

Најважнији глобални и конкурентни ефекти технолошких промена на структури тржишта и тржишни третман појединих производа условљени су већ започетим процесима демасификације, минијатуризације, софистикације, рециклаже, супституције, конверзије, информатизације и слично. Ти процеси воде смањењу количине утрошеног материјала и енергије по јединици производа, коришћењу нових материјала са новим употребним својствима рационализацији потрошње. Као резултат, трајније је смањена међународна тражња за примарним производима и производима нижих фаза прераде, а тиме је и погоршана тржишна валоризација тих производа. Развијеније и способније привреде убрзано напуштају енергоинтензивне и ресурсноинтензивне производње, прљава производње и технологије, и ниже фазе сложених производњи, преносећи на мање развијене и неефикасне економске субјекте непосредне трошкове реструктурирања и депресираних цена на светском тржишту, у крајњем и социјалне трошкове структурирања. Доспевајући у трајнију спољно-економску неравнотежу, земље (и економски субјекти) закаснелих

прилагођавања и објекти промена, изложене су ефектима тзв. негативних структурних прилагођавања: с једне стране, одлив акумулације ради сервиса спољних дугова, а с друге, путем неизбежног извоза по сваку цену (уз обарање курса домаће валуте) изложене су утицајима трошковне инфлације, смањене понуде на домаћем тржишту и одлива супстанце (капитала).

Насупрот томе, натпросечно расте тражња и тржишна валоризација услуга високософистицираних производа и знања.

4.3. Међународни институционални поредак се прилагођавао измењеном односу снага и измењеним условима и чиниоцима привређивања. Иако највећи број аналитичара сматра да се основни инструментарији који регулишу међународне односе економских субјеката теоретски могу сврстати у неолибералистички концепт, с обзиром да је основни мото институционалних промена у хомогенизацији правила међународне конкуренције, има јаким аргумената који упућују да се у суштини ради о изградњи постлибералистичког концепта уређења светске привреде.

У том смислу најпре треба истаћи да је уходан систем управљања конјунктуром и глобалном спољноекономском равнотежом, у виду редовних годишњих састанака лидера седам најразвијенијих привреда, који у крајњем функционише на одговореним параметрима привређивања, међу којима почасно место имају камате и девизни курсеви. Ради се у суштини о суперрегулацији међународне економије.

Унутар ММФ и ГАТТ-а функционишу клубови најмоћнијих земаља, сходно релативним пондерима њихове економске моћи, који и *ad hoc* (Париски клуб, на пример) и континентално регулишу токове новца, капитала и роба. Уругвајска рунда мултилатералних трговинских преговора заокружује процес обликовања новог међународног економског поретка, знатно различитог од Breton-Wood-ског поретка. Ауторитети власти морају поштовати проширена правила ГАТТ-а, у тзв. новим областима, које обухватају кључне карике савременог привређивања и реструктурирања: услуге капитал и технологију. Међутим, ако се и схвати овај ток регулације као неолиберализам, односно као својеврстна дерегулација у смислу правила да нема ограничења конкуренције, суштина тога је сасвим другачија.

Наиме, врло строгом пословном регулативом и кодексима међусобних односа транснационалне компаније прецизно и у своју корист регулишу све услове и механизме пословних односа. Уместо државе, чија се регулатива заустављала на границама, пословна регулатива крупних фирми прати све нивое и врсте функционалних веза у међународним размерама изван националних простора, што у суштини представља феномен неорегулације. При томе одмах треба додати да то само по себи не значи ни добро ни лоше за кретање у светској привреди.

Након неколико рунди трговинских преговора битно су снижене царинске ставке и царине су престале да буду најзначајнији систем заштите националних привреда. Уместо царина веома је проширен неопротекционизам са активном и пасивном заштитном политиком. Многе земље, посебно мање развијене, на честом су удару негативне заштите, односно заштите од заштите, која се у највећем броју случајева арбитражно спроводи, зависно од релативне снаге партнера. Тако, на пример у развијеним земљама део увоза погођен неоцаринским баријерама повећан је са 25,3% у 1966. на 48% у 1986, а у ЕЕЗ чак са 20,8 на 54,1%, респективно. Томе се као противтежа развија систем заштите од заштите који обухвата растегљиву лезезу инструменарија: добровољна ограничења извоза, техничке норме и прописи, контингенти, државне набавке, компензаторне царине, анти-дампинг.

Овај последњи комплекс регулације одудара битно од логике мултилатерализма и у суштини представља феномен субрегулације, у духу билатерализма.

Другим речима институционални оквири за структурне промене и прилагођавања промовишу и потенцирају распоред економске моћи у свету и конфигурацију мреже најмоћнијих транснационалних компанија. Маневарски простор за економску и развојну политику ван тог реда величина веома је ограничен.

5. За земљу која има дугорочније амбиције да активно суделује у иницирању структурних промена, а која је реална у позицији субјекта оспособљеног за активно или пасивно (закасно) прилагођавање променама, тежиште економске и развојне политике мора бити на својинским, организационим и функционалним трансформацијама предузећа, као носиоца промена. Свакако, предузеће у нашим условима мора деловати у условима стабилизационих ограничења (неликвидност, замрзнут курс динара) ограничене зараде, оскудне акумулације и неразвијене технологије (дезинвестирање), односно значајних пословних дисфункција.

Успешност предузећа на пољу структурних трансформација зависи од успешности симултаног активирања неколикох кругова претпоставки. Прво, неопходно је својинско и организационо реструктурирање предузећа, које фаворизује пословне иницијативе и ризике, стратешко промишљање развоја рационално газдовање ресурсима, флексибилност програма, мобилност фактора производње, информатизираност процеса репродукције. У очекивању трајнијих и проверених решења већ сада треба приступити нормативном уређењу односа између полудефинисаног титулара својине и пословних органа, имитирајући системе управљања фирмом у ефикасним привредама. Друго, хитно се мора разрешити спор у пуној оштрини, око технолошких и програм-

ских вишкова радне снаге, уз премештање социјалне политике из предузећа на државу.

Питање технолошких вишкова, уз активирање тржишта рада, јесте основни претходни услов функционисања (интегралног) тржишта и свих наших озбиљнијих опција према Европи. У крајњем то је, такође, предуслов свих формула за функционисање тржишта капитала као механизма стварања, мобилизације и алокације нових капитала. Сама по себи већ идентификација технолошких вишкова, уз одговарајућа овлашћења пословних руководства, симултано би покренула развојне процесе у неколико праваца: а) идентификовани технолошки вишкови би у структури потрошње дали предност креативном самозапошљавању и рационалној — продуктивној употреби дохотка, б) осетно би се повећала продуктивност рада, дисциплина и иницијативност запослених који задовољавају технолошке стандарде и уклапају се у тржишно верификоване развојне програме предузећа, свакако из страха за губитак радног места, ц) изостригла би се одговорност државних органа у конципирању и спровођењу економске политике у корист креативног „самозапошљавања“ и масовног запошљавања (станоградња, на пример), односно олакшица за све врсте инвестиција, кроз мере монетарно-кредитне и фискалне политике, као и кроз систем обуке и образовања, д) повећала би се рентабилност и способност за инвестиције већ изграђених капацитета, е) повећала би се конкурентност у извозу ф) прорадило би тржиште рада са свим позитивним последицама на мобилност и оптималну комбинацију рада и капитала, г) овиме установљен принцип конкуренције и селекције на нивоу предузећа проширио би се неминовно на све више нивое политичке организованости, и) на средњи рок, сасвим извесно применом критерија јефтинијег и квалитетнијег рада, као једне од темељних одредница конкурентности предузећа, разрешиле би се бројне сада актуелне ирационалности проистекле из националистичких страсти.

Tomislav Popović

STRUCTURAL AND INSTITUTIONAL CHANGES IN THE WORLD ECONOMY AND YUGOSLAVIA

Summary

International competition is intensified and different processes significant for the changes in balances and trends of demand and supply on the world market are activated under the influence of new technologies. Demasification, miniaturization, substitution, recycling, informatization, etc. occur, which leads to a more permanent depression of the demand for material-intensive and energy-intensive productions and technologies, i.e. reduced prices of primary products on the world market. The distribution of power in

the world changes, systems of values change and the social structure of the population changes on the basis of distribution and application of new technologies.

There is an essential change of criteria and economic conditions, among others:

— Structural changes do not have a cyclic character and are not linked to stages of stagnation within the conjuncture cycles;

— At present, the model of open economy as a part of global structural processes and internationalization of reproduction conditions dominates, instead of different variants of import-substitutive and export-promotive development policies, dominantly determined by international economic factors.

— Instead of foreign trade as a key link in the expansion of the economic space and a key agent of structural maturing, the matrix of structural links and economic trends is predetermined by the trends and balances of new technologies (and the accompanying capital functions);

— There is an essential decrease in the significance of criteria of large-scale economy, in favour of organizational flexibility, programme adaptability, product differentiation and mobility of production factors;

— New technologies enable and presume a wide dispersion and decentralization of production processes, emphasizing the new significance of small-scale companies as a functional part of large business systems;

— The basis of development processes is represented by creative individuals and teams;

— The functions of the state in economy have been displaced from the field of direct involvement and immediate interventionism towards promotive activities, towards the provision of a stable and sound business climate, towards strategic priorities and the creation of development infrastructure (education, communications, etc.);

— Transnational companies impose a functional form of integration of the world economy (company-company) instead of an administrative-territorial one, which reduces and marginalizes the classical economic sovereignty of the states;

— Instead of the priority of demand and the significance of efficient management of the demand, new products, new technologies and new materials create and structure the demand each day by controlling and directing monetary aggregates;

— There is an essential decrease in the significance of basic competitiveness of products in favour of the differentiation of products and their qualitative performances, shifting the result of the competitive struggle to laboratories and centres for development and research, within the context of a wider strategic development conception;

— Instead of an indented and «expensive» system of social welfare and relative social security, within the conceptual framework of a «state of prosperity», social welfare and social security are now brought to a level that does not jeopardize efficiency and competitiveness.

The second group of changes refers to the creation of a new system of international business operations, with a focus on homogenization of the rules to new areas (services, direct investments and intellectual property, as well as agricultural products).

